

5. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#top>.

6. Черенкова М. С., Капліна Г. А. Правове регулювання цінних паперів й актуальні зміни фондового ринку: інформаційна безпека та воєнний стан. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/35dc27b7-84fb-429e-9f22-50d6a00c427e/content#page=430>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-5>

Яроцький В. О.,

*аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ: ПОТРЕБА ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та глобалізації економічних процесів віртуальні активи набувають дедалі більшого значення як інструмент біржової торгівлі. Вони відкривають нові можливості для інвесторів, сприяють підвищенню ліквідності ринків та створюють передумови для інновацій у фінансовій сфері. Однак, разом із цими перевагами виникає низка правових викликів, пов'язаних із регулюванням їх обігу, забезпеченням прозорості ринків, захистом прав учасників торгівлі та запобіганням незаконним операціям.

Правові засади обігу віртуальних активів є ключовим елементом формування ефективного ринкового середовища, яке відповідає вимогам сучасності. У різних країнах світу підходи до регулювання цього феномена суттєво відрізняються, що зумовлено і різноманітністю правових систем, і особливостями національних економік. В Україні питання правового статусу віртуальних активів та їх використання як біржових інструментів перебуває на етапі становлення, що потребує глибокого аналізу та розробки комплексних підходів.

Як підкреслюють Н. В. Овсюк, І. І. Афанас'єва та В. І. Славінський, сучасні фінансові системи більшості країн активно розвиваються та вдосконалюються в умовах глобалізації та всеохопної цифровізації. Ці процеси сприяють формуванню нових фінансових інститутів, інструментів і моделей взаємодії між суб'єктами бізнесу. Держави світу об'єднують зусилля задля створення відкритої міжнародної економічної системи, яка спрямована на забезпечення економічного зростання,

сталого розвитку та вирішення актуальних питань, зокрема щодо правового регулювання статусу віртуальних валют.

З огляду на нову парадигму міжнародного співробітництва у сфері цифрових технологій, сучасні форми взаємодії на основі використання віртуальних валют у фінансовому секторі економіки мають стати важливим чинником для досягнення цілей сталого розвитку [1, с. 72].

Науковці дійшли висновку, що сучасні умови розвитку ринкових відносин в Україні, а також її інтеграція у глобальні світові процеси створюють об'єктивну необхідність у зміцненні грошово-кредитної системи. Це передбачає підвищення ефективності застосування інструментів монетарної політики з метою посилення їхнього впливу на структурну перебудову економіки та забезпечення її сталого розвитку. У зв'язку з цим постає актуальність вирішення питань, пов'язаних із правовим статусом, обліковим забезпеченням та оподаткуванням операцій, що стосуються віртуальної валюти. Особливої уваги ця проблема набуває в умовах відсутності правового визначення віртуальної валюти в українському законодавстві, що потребує подальших наукових досліджень та нормативного врегулювання [1, с. 72].

У цьому контексті варто зазначити, що Закон України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року № 2074-IX [2], підписаний Президентом України 15 березня 2022 року, який мав набрати чинності з моменту вступу в силу Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій із віртуальними активами, станом на 20 березня 2025 року чинності так і не набрав.

Натомість, Ю. М. Романюк акцентує увагу на тому, що поширення віртуальних активів у європейському та, зокрема, українському суспільстві спричинило зростання зацікавленості до цієї галузі як з боку міжнародних, так і національних інвесторів. Віртуальні активи перетворилися не лише на популярний інструмент для інвестування, але й стали об'єктом активної торгівлі на різноманітних біржових платформах [3, с. 32].

А. Ю. Дамчук, досліджуючи правове регулювання обігу віртуальних активів, зазначає, що криптовалюти мають кілька ключових цілей, серед яких:

- Децентралізація: основна мета криптовалют полягає у зменшенні впливу централізованих фінансових установ, таких як банки чи державні органи. Вони спрямовані на забезпечення прямих транзакцій між користувачами без залучення посередників.

- Безпека: криптовалюти застосовують криптографічні технології для захисту транзакцій та гарантування безпеки майнових прав. Усі операції супроводжуються цифровими підписами, що підтверджують їх автентичність і унеможливають несанкціоноване втручання.

– Анонімність: певні види криптовалют дозволяють користувачам зберігати анонімність під час здійснення фінансових операцій, що сприяє захисту приватності та конфіденційності учасників.

– Швидкість і низькі комісії: криптовалютні транзакції відзначаються високою швидкістю виконання та відносно низькими витратами, особливо при міжнародних переказах, у порівнянні з традиційними фінансовими системами.

– Інновації та нові можливості: криптовалюти стимулюють розвиток фінансових інновацій, таких як смарт-контракти, децентралізовані додатки та автоматизовані фінансові сервіси, що відкривають нові перспективи для економічної діяльності [4, с. 330–331].

Однак, попри всі позитивні аспекти, пов'язані з можливістю використання віртуальних активів, варто звернути увагу на те, що зі зростанням ринку цих активів і їх дедалі ширшим прийняттям серед населення, збільшується й кількість злочинів, пов'язаних із ними. Як зазначено у виданні «Огляд законодавства щодо регулювання віртуальних активів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму», підготовленому за сприяння ОБСЄ, у 2021 році обсяг криптовалютних коштів, отриманих унаслідок незаконної діяльності, досяг історичного максимуму та становив приблизно \$14 млрд. Утім, незважаючи на цей високий абсолютний показник, частка таких операцій у загальному обсязі криптовалютних транзакцій складає лише 0,15% [5, с. 4].

Отже, віртуальні активи як сучасний фінансовий інструмент вимагають створення чіткої та уніфікованої нормативно-правової бази. Відсутність єдиного регуляторного підходу до їх обігу породжує ризики для учасників ринку та підриває довіру до цих активів як до інструментів біржової торгівлі. Вирішення питання правового статусу віртуальних активів є ключовим для їх легітимного використання на біржових платформах. Залежно від функцій, які виконують віртуальні активи, їх правові характеристики можуть суттєво відрізнятися, що потребує системного підходу до класифікації.

Участь віртуальних активів у біржовій торгівлі супроводжується значними ризиками, зокрема шахрайськими схемами, маніпуляціями ринком, кіберзлочинністю та відсутністю гарантій повернення вкладених коштів. Для мінімізації цих ризиків необхідно розробити ефективні механізми захисту прав інвесторів і трейдерів.

Міжнародний досвід демонструє широкий спектр підходів до регулювання віртуальних активів. У той час як одні країни впроваджують жорсткі регуляторні вимоги, інші обмежуються мінімальним втручанням. Для України важливо врахувати ці тенденції при формуванні конкурентоспроможного правового середовища. Ефективне функціонування ринку віртуальних активів потребує гармонізації національного

законодавства з міжнародними стандартами, зокрема рекомендаціями FATF та Європейського Союзу.

Належне правове регулювання обігу віртуальних активів сприятиме залученню інвестицій, стимулюванню розвитку фінансових технологій та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Проте це завдання потребує збалансованого підходу, який враховуватиме як інтереси держави, так і потреби учасників ринку. Правове регулювання має бути спрямоване на забезпечення прозорості, безпеки та стабільності ринку, що є необхідною умовою для інтеграції віртуальних активів у біржову торгівлю.

Список використаних джерел:

1. Овсюк Н. В., Афанас'єва І. І., Славінський В. І. Проблемні питання фінансового обліку за МСФЗ та оподаткування віртуальної валюти в системі сталого розвитку національних економік. Collective monograph. Publishing House «Baltija Publishing», 2021. С. 71–91. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/185/5771/12099-1?inline=1>
2. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2074-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 51. (Документ 2074-IX не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення 20.03.2025 р.).
3. Романюк Ю. М. Правові вимоги до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. № 4. Т. 35 (74). С. 32–37.
4. Дамчук А. Ю. Правове регулювання обігу віртуальних активів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 330–332.
5. Огляд законодавства щодо регулювання віртуальних активів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. К., 2022. 587 с.